

ЗАПАДЕН ТРАКИЙСКО-РОДОПСКИ РЕГИОН

Западният Тракийско-Родопски регион се формира под въздействието на множество фактори, които могат да бъдат обединени в 3 групи: природни, стопански и демографски.

Различните части от територията на региона се допълват по отношение на природните и социално-икономическите условия, което поддържа здравината на връзките между тях. С особена важност са производствените връзки, създадени на базата на развитието на ХВП, дърводобивната и дървообработващата промишленост, ХП, цветната металургия и земеделието. С голямо значение са и транспортните връзки между най-големите градове в региона /Пловдив и Пазарджик/ и останалите селища в територията му.

Значителна роля при формирането на региона играят различията в демографската ситуация между северните и южните му части. На тяхна основа са създадени здрави връзки в областта на обслужването и трудовата заетост на населението.

В национален мащаб регионът се отличава със специфичната си индустриална и земеделска специализация, която от една страна е предопределена от наличните ресурси, а от друга страна способства за рационалното им използване. В тази връзка стопанството на региона има широк спектър от специализиращи отрасли, което улеснява безболезненото му преминаване към пазарна икономика, дори в условията на стопанска криза и валутен борд.

I. Географско положение, граници и териториален обхват.

Западният Тракийско-Родопски регион обхваща територията на административните области Пловдивска, Пазарджишка и Смолянска и има площ от 13665, 8км² или 12,3% от площта на България. В територията на региона се включват части от различни физикогеографски единици - Западни Родопи, Горнотракийска низина, Средна гора, Задбалкански котловинни полета и част от Старопланинската верига. Това от своя

страна предполага и обяснява значителното разнообразие на природните условия и ресурси и на тяхната експлоатация.

През региона по долината на Марица преминават важни транспортни и съобщителни линии между Европа и Близкия Изток и между столицата и Южното Черноморие /задбалканската ж.п. линия от София за Бургас, задбалканският шосеен път от столицата през Карлово за Бургас, автомагистрала "Тракия", ж.п. линията от София през Пловдив за Бургас и др./.

Стопанската специализация на региона и особеностите на населението в южните части от територията му са предпоставка за разширяването на връзките между него и Република Гърция при новите политически реалности в Европа и процеса на асоцииране на България в ЕС. Всички тези особености в географското положение на региона дават основание то да бъде определено като благоприятно в природен, стопански, транспортен и политически аспект.

Границите на региона съвпадат с административните граници на областите Пловдив, Смолян и Пазарджик. Това определя до голяма степен стабилността на връзките между селищата в територията му, във връзка с дълговременното им развитие под обща административна шапка.

На север регионът граничи със Северния централен регион. Границата минава по билото на Стара планина, като единствената транспортна връзка се осъществява през Троянския проход, който е затворен през по-голямата част от зимния период. Това затруднява връзките на региона със Северна България.

На запад регионът граничи с Югозападния регион. Природната и социално-икономическата обусловеност на западната граница определя преимуществените връзки на селищата от западните части със столицата. Това се благоприятства и от преминаването през тази граница на 3 ж.п. линии, автомагистрала "Тракия" и задбалканския шосеен път от столицата за Южното Черноморие.

На изток регионът граничи с Източния Тракийско-Родопски регион, като тази граница е твърде условна в природно и социално-икономическо отношение, тъй като голяма част

от селищата в Хасковска, Кърджалийска и Старозагорска област гравитират към Пловдив.

Южната граница на региона съвпада с част от държавната граница на България с Република Гърция. Засега старите пътища към Егейско море все още са затворени от тази граница и възможностите ѝ в стопанско и политическо отношение са силно ограничени. Очаква се с откриването на ГКПП край Рудозем значението на южната граница да нарастне.

II. Природни условия и ресурси.

Природните условия в тази част от територията на страната имат важна роля във формирането на Западния Тракийско-Родопски регион, стопанската му специализация в национален мащаб и локализацията на население, производствени и обслужващи дейности. В територията на региона се включват части от различни физикогеографски единици, което предопределя голямото разнообразие на природните условия.

1. **Релеф.** От север на юг се проследяват редица морфоструктурни единици, имащи западно-източно простиране и определящи разнообразието на релефа в територията на региона. Такива единици са:

А/. **Стара планина** - нейната значителна надморска височина затруднява връзките на региона със Северна България, поради неизползваемостта на Троянския проход през по-голямата част на зимния период.

Б/. **Карловското поле** - то е свързано чрез пролома на река Стряма с Горнотракийската низина и през него преминават задбалканските ж.п. линия и шосе. Релефът му благоприятства развитието на механизирано земеделие.

В/. **Средна гора** - нейната неголяма надморска височина не е пречка за транспортните връзки, а от друга страна тя е достъпна за масовия турист.

Г/. **Пазарджишко-Пловдивското поле** е част от Горнотракийската низина и предлага най-благоприятни възможности за развитие на земеделието и транспортните връзки.

Д/. **Западни Родопи** до голяма степен затрудняват транспортните връзки, поради което ж.п. транспортът е представен единствено от теснолинейната ж.п. линия от Септември за Велинград. Релефът в тази част от региона чрез своите компоненти определя до голяма степен и селскостопанската ѝ специализация .

Като цяло най-благоприятни възможности за стопанска дейност предоставя релефът в Карловското поле, Пазарджишко-Пловдивското поле и северните склонове на Западни Родопи /до около 700м надморска височина/. В посочените морфоструктурни единици се произвежда и основната част от земеделската и промишлената продукция на региона, тъй като в тях са съсредоточени и около 70% от индустриалните мощности.

2. Полезни изкопаеми. Сложната геоложка история на територията на региона определя и разнообразието от полезни изкопаеми.

1/. **Руди на цветни метали:**

А/. **Оловно-цинкови** руди се добиват в Мадан, Лъки, Рудозем /около 80% от оловото и цинка в България се добиват от рудите в региона/.

Б/. **Медни руди** се добиват в Средногорието /Медет, Асарел и др./

В/. Находище на **хром** има в Смолян.

Г/. Находища на **волфрам** са разкрити във Велинградско.

Д/. **Молибден** се извлича от рудата в Медет. От находището в Елешница се добива доскоро уран, но сега този добив е преустановен.

Посочените находища са основа за развитието на цветната металургия в Западния Тракийско-Родопски регион.

2/. **Нерудни полезни изкопаеми.** Тяхното количество и качество са без значение за развитието на промишлеността в региона. Открити са находища на слюда /Смолянско/, дистен /Чепеларе/, фелдшпат /Стрелча/, талк /Смолянско и Пазарджишко/, варовици /Огняново, Марково/ и глини /по поречието на Марица/. По-голямата част от тези находища не се експлоатират, поради ограничените им запаси.

3. **Климатът** като условие и ресурс оказва силно въздействие върху развитието на земеделието, туризма и другите стопански отрасли и дейности в региона.

С **преходно-континентален** климат се характеризира по-голямата част от територията на региона /Карловското поле, Пазарджишко-Пловдивското поле, северните склонове на Западни Родопи и склоновете на Средна гора/. Валежите в посочените територии са между 500 и 800 мм/м², а температурната сума е между 2000⁰ и 3900⁰ годишно. Това прави посочените райони благоприятни за отглеждането на топлолюбиви култури.

С **планински характер на климата** се отличават териториите в региона с надморска височина над 1200м. Това са най-северните и южни части. В тях валежните количества достигат годишно 1000мм/м², а снежната покривка се задържа относително по-продължително, поради което има благоприятни условия за развитието на туризъм и пасищно животновъдство.

4. **Водните ресурси** в региона представляват около 21% от тези на страната. Повърхностно течащите води са представени от река Марица и нейните притоци - Чая, Въча, Чепинска река, Тополница, Луда Яна и др. Оттокът на посочените реки се формира в планинските части, докато потреблението на водите им е в котловините и

низината. Това налага изграждането на множество язовири в планинските райони.

Регионът е богат и на подпочвени води /около 24% от подпочвените води в България/. Основната част от тях се намира в западните части на Горнотракийската низина.

Западните Родопи и Задбалканските котловинни полета са богати на термоминерални извори. Най-известните от тях са в Хисаря, Велинград, Михалково, Наречен и др. Водите от посочените извори се използват за пиене, за лечение и за отопление в оранжерии.

Като цяло водните ресурси са неравномерно разположени. Около 47% от тях са в Смолянска, а 22% - в Пловдивска област, където обаче използването им е по-рационално. Над 2/3 от водните ресурси се използват за напояване на земеделски площи, а едва 8% от тях - като питейна вода. Наличието на водни ресурси в региона способства до голяма степен и за развитието на редица производства от ХВП, текстилната промишленост, цветната металургия, отглеждането на ориз и др.

5. Горски ресурси. Регионът разполага с най-богатите в България горски ресурси и това предопределя специализацията му в дърводобивната и дървообработващата промишленост. Горите заемат над 50% от територията на региона, а горските площи са почти 1/3 от горските масиви в страната.

Над 60% от горския фонд са иглолистни гори, чиито площи са основно в Смолянска област. Именно те са основата на дърводобива и дървообработването в региона.

Широколистните гори имат значително по-слабо влияние върху специализацията на региона. Техните площи са концентрирани основно в Пловдивска област.

6. Почвени ресурси. Разнообразието им се определя от разнообразието на геоложкия строеж, релефа, климатичните условия и хидроресурсите.

Канелените горски почви са разпространени основно по склоновете на Средна гора и Горнотракийската низина, **смолниците и алувиално-ливадните почви** - главно в Горнотракийската низина, а **кафявите горски почви** са най-често срещани в Западни Родопи.

С максимална бонитетна оценка са почвите на територията на Пловдивска област, докато с най-ниско плодородие са почвите в Смолянска област.

Нерационалното използване на горските и почвените ресурси, особено в Смолянска област и развитието на добивната промишленост довеждат до разпространението на ерозионни процеси, ограничаващи обработваемите площи в региона. Сега обработваемите площи са едва около 29% от площта му.

Анализът на природо-ресурсния потенциал на региона дава основание последният да бъде определен като изключително богат и разнообразен. Той дава възможност за развитие на разнообразни стопански дейности и създаване на благоприятна жизнена среда за населението .

III. Демографска ситуация. Западният Тракийско-Родопски регион е най-населеният в сравнение с другите региони от страната, с изключение на Югозападна България. Населението му намалява след 1989г. с бързи темпове /около 1,19% средногодишно/ основно за сметка на емиграциите. В края на 1998г. наброява 1194044д. и представлява 14,5% от населението на България.

То има неравномерно разпределение, поради нееднаквото стопанско развитие на отделните области. На територията на Пловдивска област живеят около 60,8% от жителите на региона, в Смолянска област - само около 12,4%, а в Пазарджишка област - около 26,8% от населението на региона.

Средната географска гъстота на населението е 87,4д./км², при 95д./км² през 1992г. Различията в социално-икономическото развитие на отделните области са причина и за различната населеност на последните. Географската гъстота на населението е между

50д./км

2 В

Смолянска и 130д./км

2

в Пловдивска област. Делът на мъжете (48,7%) е равен на този за страната. Мъжете са над 50% от населението в общините Марица, Борино и Лъки, където са развити производства, задържащи мъжката работна сила.

Населението на региона има относително по-големи трудови и възпроизводствени възможности, което се дължи основно на младата му възрастова структура в Смолянска и Пазарджишка области. В много родопски общини относителният дял на населението в пенсионна възраст е около 15-16% или значително по-нисък от средния за България.

Благоприятните природни условия за развитието на земеделието в региона и традициите в поминъка на населението са основните фактори, задържащи население в селата. Селските жители са 34,8% от цялото население, като делът им е значително по-висок от средния за страната. Най-висок е делът им в Смолянска област (около 48%), а най-нисък - в Пловдивска област (около 29%). Тези данни сочат относително по-ниското ниво на урбанизираност на Западния Тракийско-Родопски регион в сравнение със средното за страната.

Под въздействието на тенденциите в стопанското развитие на региона и страната от средата на 70-те години се отбелязват негативни тенденции в естественото възпроизводство на населението.

Брачността е по-ниска от тази в страната (под4‰), което определя и ниската раждаемост - 8,1‰ (8,8‰ в градовете и 6,9‰ в селата). В сравнение с началото на 90-те години, днес стойностите ѝ в градовете са по-високи от тези в селата, което е доказателство за изчерпването на демографските ресурси в селските райони. През 1998г. са родени 9676 деца в региона, или 14,8% от родените в България. В Пловдивска област са родени 61,0% от родените в региона, но най-висока е раждаемостта в южните части на Пазарджишка област.

За разлика от тенденциите в раждаемостта, смъртността в региона нараства през последните 5 години и през 1998г. е 12,8‰ (11,0‰ в градовете и 16,3‰ в селата). Поради влошената възрастова структура на населението с максимална смъртност се

отличават общините в северните части на Пловдивска и Пазарджишка област. Същевременно в редица общини от Смолянска област и южните части на Пазарджишка област стойностите на смъртността са почти 2 пъти по-ниски от средните за региона - Доспат, Рудозем, Борино и др.

Влошаването на здравното обслужване през последните 10 години е основният фактор за нарастването на детската смъртност в региона. През 1998г. стойностите ѝ достигат 14,4‰ (14,2‰ в градовете и 14,7‰ в селата). По този показател регионът отстъпва единствено на Югозападна България, което се дължи на наличието в Пловдив на специализирани здравни заведения, обслужващи населението от Пловдивска, Пазарджишка и Смолянска области.

За разлика от началото на 90-те години, когато населението в Западния Тракийско-Родопски регион има положителен естествен прираст, днес единствено общините Доспат, Неделино, Пещера и Ракитово са с положителен естествен прираст на населението. Това се обяснява с относително по-слабото участие на жителите им в миграции и поддържането на относително по-висока раждаемост.

Около 60% от миграциите се осъществяват в границите на региона и са насочени основно към Пловдив. От всичките 37 общини в региона с положително миграционно салдо са 13, като с максимални стойности изпъкват Родопи, Марица и Асеновград. Същевременно общините от Родопите губят значителна част от населението си за сметка на изселванията. С максимални отрицателни стойности на миграционното салдо се открояват общините Смолян, Лъки, Рудозем, Мадан, Девин, Пазарджик, Карлово, Панагюрище и др. Това се дължи главно на липсата на поминък за населението при новите социално-икономически условия в България. За разлика от началото на 90-те години Пловдивска област вече се характеризира с положително миграционно салдо, докато областите Смолян и Пазарджик имат все още отрицателно салдо. Максимален е миграционният обмен на региона с Югозападния и Източния Тракийско-Родопски региони, които са и най-близко разположени.

Външните миграции от Западния Тракийско-Родопски регион са насочени през последните 10 години основно към Турция, САЩ и Германия. Общият брой на емигрантите от региона е около 30000д.

Негативните тенденции в стопанското и демографско развитие на региона през

последните 10 години довеждат до значителни промени в работната сила и заетостта на населението. На неговата територия живеят около 14% от икономически активните лица в България. Като цяло нивото на заетост в региона спада по-бавно в сравнение със страната, което е доказателство за наличието на значителни стопански ресурси. Специфичните социално-икономически, природни и демографски условия в региона определят по-ниската заетост на населението му в отрасли като строителство, транспорт, здравеопазване и по-висока заетост в селското стопанство, леката и хранителната индустрия. Негативните тенденции в стопанското развитие на региона и страната през последните 10 години определят и нарастването на безработицата. В региона са регистрирани около 12% от всички безработни лица в страната, а нивото на безработица е около 13,6% или по-високо от средното за страната /12,2% за 1998г/. Високата безработица се дължи основно на безработицата в Смолянско и планинската част на Пазарджишка област и е породена от тясната стопанска специализация в тях. Същевременно в община Раковски от Пловдивска област нивото на безработица е едно от най-ниските в страната, което се обяснява с високата заетост в селското стопанство и относително застарялата възрастова структура на населението.

IV. Селищна мрежа.

Развитието на селищната мрежа в региона се характеризира основно с постоянното намаляване на броя на селищата, поради отпадането от селищната мрежа на множество малки селища от Родопите. Селищната мрежа е изградена от 575 селища, от които 34 града. До 1996г. със самостоятелен статут са 107 махали и колибарски селища, както и 4 промишлени селища /в Смолянска област/. Средната гъстота на селищата е 4,2 селища/100км², като в Родопите стойността ѝ е 2-3 пъти по-висока. Средната населеност на 1 селище в региона е 2076д. , като стойностите ѝ варират от 624д. в Смолянска до 3370д. в Пловдивска област.

Преобладаващата част от градовете в региона са малки /с под 25000ж./. Най-малките градове са Клисурса /1783ж./, Брезово /2049ж./, Садово /2555ж./, Доспат /2657ж./ и др.

Средни по големина /до 50000ж./ са градовете Смолян /32685ж./, Карлово /26225ж./ и Велинград /25600ж./. Над 50000ж. имат единствено Асеновград /52400ж./, Пазарджик /78231ж./ и Пловдив /342584ж./. В отделни години през последните 10 губят население всички градове в региона, което е показателно за социално-икономическите условия в тях.

Поради концентрацията на обслужващи и производствени функции в Пловдив и тесните му връзки с околните селища, около града е формирана агломерация, обхващаща градовете Асеновград, Раковски, Стамболийски и редица други селища.

Селата в региона се характеризират с по-голямата си населеност в сравнение с други региони, което е отражение на благоприятните природни и социално-икономически условия. С население над 5000ж. са селата Цалапица и Куклен, а над 4000ж. имат селата Труд, Долни Воден, Брестовица. Средният брой жители в 1 село от Пловдивска област е около 1100д., докато в Смолянска област той е едва около 300д.

В административно отношение селищата от региона са организирани в 3 административни области и 37 общини /16 в Пловдивска, 11 в Пазарджишка и 10 в Смолянска области/. Около 46% от населението на региона живее в общините Пловдив, Родопи и Пазарджик. Тази концентрация отразява и концентрацията на производствени и обслужващи дейности в тяхната територия.

V. Стопанска характеристика на региона.

Стопанският облик на региона е променен коренно през последните 40 години. Водещ стопански отрасъл е промишлеността, която дава около 60% от НД, създаван в региона. Земеделието, въпреки благоприятните природни условия за развитието му, произвежда около 15% от НД, а транспортът - около 6-7% от НД в региона. Значителен е делът на туризма, който обаче, през последните няколко години е в значителна криза. Като цяло стопанството на региона е ориентирано към оста Асеновград –Пловдив – Стамболийски – Пазарджик - Белово. Първичният икономически сектор в региона е представен основно от селското стопанство, рудодобив и дърводобив. Това се дължи на благоприятните почвено - климатични условия за земеделие, находищата на руди с цветни метали и значителните горски ресурси.

В тази връзка Вторичният сектор е представен основно от цветна металургия, ХВП, дървообработване и машиностроене.

Западният Тракийско-Родопски регион разполага със значителен потенциал за развитие на туризма, поради което този отрасъл е сред водещите в Третичния

икономически сектор.

1. Промислеността е водещият стопански отрасъл. Основната част от промишлените мощности в региона са концентрирани в Пловдивска област, където се произвежда около 2/3 от промишлената продукция, с минимални мощности е Смолянска област, където се произвеждат само около 8% от промишлената продукция /основно добивни промишлени отрасли и дейности/. Развитието на отрасъла през последните 30 години се характеризира с промени в структурата, специализация в национален и международен мащаб в определени производства, развитие както на добивни, така и на преработващи промишлени отрасли /тежка и лека индустрия/. По обем на промишлената продукция регионът отстъпва единствено на Югозападния регион.

Поради благоприятните природни условия, осигуреността с работна ръка и наличието на пазари, в региона са представени значителен брой промишлени отрасли, като водещи сред тях са ХВП, ХП, машиностроенето и цветната металургия.

Енергетиката се развива на базата на значителните хидроресурси в региона и основно в Родопската част. Построени са 15 ВЕЦ, в които са инсталирани около 70% от мощностите на ВЕЦ в България. Същевременно делът на Западния Тракийско-Родопски регион в производството на електроенергия в страната е едва около 3,5%. Водните централи са обединени в 3 каскади: "Баташки водносилков път", "Белмекен-Сестримо", "Доспат-Въча".

Цветната металургия е развита в региона на базата на находищата от руди на цветни метали в Родопите и Средна гора. Застъпени са всички технологични етапи в отрасъла - от добива на руда до производството на цветни метали /главно олово и цинк/. Центровете на отрасъла са Мадан, Рудозем и Пловдив. Поради ограничаването на потреблението в страната и на външните пазари, през последните 10 години отрасълът е в застой, но екологичните проблеми пред развитието му си остават.

Машиностроенето е представено от разнообразни производства, а териториалната му организация е основно под въздействието на фактора "работна сила". В региона се произвеждат: трактори и малогабаритна земеделска техника /Карлово/; металообработващи машини /Пазарджик/; дървообработващи машини /Пловдив, Батак и др./; мотокари /Пловдив/; пишещи и копирни машини /Пловдив/; магнитни дискове и акумулатори /Пазарджик/; кабели и проводници /Смолян/; метални изделия /Пловдив/ и

др. Като цяло машиностроителната продукция е с голямо разнообразие и отделните производства са твърде самостоятелни. Същевременно в региона са застъпени редица металоемки производства, които при новите пазарни условия намират трудно пазари.

Химическата промишленост е представена от производството на: гуми и каучукови транспортни ленти /Пазарджик/; препарати за растителна защита /Пловдив и Пещера/; колофон и терпентин /Велинград/; карбид и пластмасови изделия /Асеновград/; суровини за парфюмерийната промишленост /Карлово, Пловдив и Рудозем/ и др.

Промишлеността за строителни материали е представена от производствата на вар /Огняново/; мрамор /Велинград/; тухли, керемиди /Пазарджик и др./; готови строителни конструкции /Пловдив, Пазарджик/; кариерни материали /основно от река Марица/ и др.

Дърводобивната и дървообработващата промишленост имат богата суровинна база в Родопите, където е концентрирана и основната част от предприятията. В региона се произвеждат над 25% от дървения материал в България. Основните дърводобивни и обработващи центрове са Велинград, Батак, Пазарджик, Пловдив, Пещера и др. Произвеждат се дъски, дограма, мебели, дървесни плоскости и др.

На базата на добиваната иглолистна дървесина в региона е развита и **целулозно-хартиената промишленост**.

Основните центрове са Стамболийски /целулоза и хартия/, Белово /малограмажна хартия/, амбалажна хартия и велпапе /Пловдив и Пазарджик/ и др. Почти 50% от произведената хартия в България се дава от предприятията в региона.

Богатата суровинна база е определящ фактор и за развитието на **леката промишленост**.

Она най-развити са:

От

1/. Текстилната и трикотажна промишленост. Водещият ѝ подотрасъл е памукотекстилната промишленост. Регионът произвежда над 33% от памучните платове в страната. Основният център на това производство е Пловдив. Силно представена е и

копринено-текстилната промишленост. В региона се произвеждат 25% от копринените платове в страната, като основният център е Карлово.

В тази част от страната силно е застъпено и производството на хавлиени тъкани, килими и други текстилни изделия, като основният център за тези производства е Панагюрище.

2/. Шивашката промишленост е силно развита в региона, поради наличието на женска работна ръка и пазари за продукцията. Основните ѝ центрове са Пловдив, Панагюрище, Батак, Мадан, Калофер и др.

3/. Кожаро-кожухарската и обувната промишленост в региона са развити също на базата на богатата суровинна база. По производство на обувки регионът е вече едва на 4-то място (13,4%), след Северния централен, Югозападният и Североизточният приморски региони. Основните центрове на обувното производство са Пещера и Пловдив. Производството на кожени облекла, галантерия и кожуси е съсредоточено в Пловдив.

Хранително-вкусовата промишленост в Западния Тракийско-Родопски регион е развита също на базата на богатата селскостопанска суровинна база, наличието на квалифицирана и с производствен опит работна ръка, на значителни потребителски центрове и близостта до столицата. Развити са почти всички нейни подотрасли:

1/. **Консервната промишленост** е силно развита под въздействието на горепосочените фактори. Регионът произвежда 38% от зеленчуковите и 26% от плодовете консерви в България. В тези производства той се конкурира единствено със Северния централен регион. Основните центрове на консервното производство са Пазарджик, Пловдив, Първомай, Асеновград, Стамболийски и др.

2/. **Тютюневата промишленост** в региона се развива във връзка с отглеждането на тютюн в Родопите. Тук се произвеждат 27% от тютюневите изделия в страната и регионът е на 2-ро място след Югозападния в това производство. Основните центрове на отрасъла са Пловдив, Асеновград и Смолян.

3/. **Месната промишленост** в региона произвежда около 14% от месото и месните произведения в страната. По този показател регионът отстъпва на Северния централен и Североизточният приморски региони. Основните мощности са съсредоточени в Пловдив, Асеновград, Първомай и Смолян. През последните години се отбелязва спад в производството, поради намаляването броя на селскостопанските животни.

4/. **Винарската и спиртоварната** промишленост са традиционни за региона. В този регион се произвеждат 8,1% от гроздовите вина и по този показател той е на 5-то място в страната. Основните центрове са Перушица, Септември, Асеновград, Карлово и др.

5/. **Млечната промишленост** в региона произвежда около 18% от продукцията на отрасъла в страната. Основните ѝ центрове са Пловдив /сирене/ и Смолян /кашкавал/.

6/. Производството на **захар** и захарни изделия е концентрирано основно в Пловдив /около 25% от продукцията в страната/, като регионът е водещ в производството на захарни и шоколадови изделия.

7/. Обработката и пакетирането **на ориз** е уникална за България дейност, която е застъпена в Пазарджишко и Пловдивско.

8/. В региона е застъпено и **пивопроизводство** /”Каменица”-Пловдив/, производството на безалкохолни напитки /Пловдив, Михалково, Смолян, Пазарджик/, хлебопроизводството /основно е съсредоточено в Пловдив, Пазарджик и Смолян/ и редица други производства на ХВП.

Като основни промишлени центрове в региона изпъкват Пловдив и Пазарджик, където се произвеждат над 65% от ОПП. Тази концентрация на производства е нерационална, особено за отраслите, изискващи голям обем суровини.

2. Селско стопанство. Развитието на отрасъла в региона се базира на благоприятните

почвено-климатични условия, осигуреността с работна ръка, наличието на значителни преработвателни мощности в ХВП и леката промишленост, осигурени вътрешни и външни пазари.

Водещ отрасъл е **растениевъдството**, което е във връзка с благоприятните почвено-климатични условия в региона и високата техническа съоръженост на отрасъла. Западният Тракийско-Родопски регион разполага с около 9% от обработваемите земи в страната. Над 4/5 от обработваемите площи са заети с ниви, а около 10% са заети с многогодишни трайни насаждения.

Регионът е специализиран в отглеждането и добива на зърнени култури, зеленчуци, грозде, тютюн, картофи и плодове.

1/. Зърнените култури заемат около 2/3 от посевните площи в региона и около 7% от площите със зърнени култури в страната. Тук се добиват около 6% от

пшеницата

и 5,2% от

царевицата

в България. Над 4/5 от площите с пшеница се намират в Пловдивска област. По поречието на Марица е застъпено и отглеждането на

ръж

/основно в Пазарджишка област/, както и на

ориз

/около 96% от добивите в страната/.

2/. Зеленчукопроизводството е специализиращ за региона подотрасъл на растениевъдството. Тук се добиват около 24% от зеленчуците в страната, в това число 27% от

доматите. По добив на зеленчуци регионът е

водещ в страната, което се дължи на благоприятните почвено-климатични условия, традиционния опит на населението, наличието на пазари, преработвателни мощности и други фактори. Основната част от площите със зеленчуци са в

Пловдивско-Пазарджишкото поле, а в Пазарджик са построени най-големите оранжерии на Балканите. Това предопределя и концентрацията на преработващи мощности от ХВП в посочените ареали. Смолянска област е специализирана в отглеждането на

картофи, във връзка със специфичните почвено-климатични условия. На нейна територия и в планинската част на Пазарджишка област се добиват около 35% от картофите в България. Регионът е на първо място по производството на

зеле, зелен фасул и кромид лук

и на второ място по производството на

краставици

в страната.

3/. Развитието на **овощарството** в региона се благоприятства също основно от почвено-климатичните условия. Регионът е специализиран в отглеждането на **ябълки,**

като той е най-големият им производител в страната /около 30% от добива им/.

Отглеждат се още

праскови, сливи, череши

/в село Куклен се намира най-обширният масив с череши в страната/ и др. Овощните градини са основно в Пазарджишко-Пловдивското поле, а по общ добив на плодове регионът отстъпва единствено на Югоизточния регион. В Родопската част на региона се отглеждат

сини и бели сливи, полудиви ябълки

и др.

4/. **Лозарството** е традиционен отрасъл на растениевъдството в региона. Основните масиви от лозя се намират по северните склонове на Родопите /Перушица, Септември и др./ По добив на грозде (18,3%) регионът е на второ място в страната след Югоизточния регион.

5/. **Отглеждането на технически култури** в региона се благоприятства от почвено-климатичните условия в него, наличието на достатъчно работна ръка и други фактори. Основните технически култури са

ютюнът

/Родопите/,

фъстъците

/Пловдивска област дава около 2/3 от фъстъците в страната/,

ленът

/Пазарджишкото поле/,

етерично

-

маслодайните култури

/роза, лавандула, мента/, които се отглеждат в Карловското поле. По добив на тютюн (10,2%) регионът отстъпва значително на Югоизточния, Югозападния и Североизточния придунавски регион, а по производство на

слънчоглед

(3,4%) той изпреварва единствено Югозападния регион.

Водещ отрасъл на **животновъдството** в региона е **говедовъдството**. За неговото развитие и за развитието на животновъдството като цяло допринасят пасищата, фуражната база, построените мощности в ХВП. В Западния Тракийско-Родопски регион се намират около 15% от говедата и 16,6% от кравите в страната (2-ро място след Източния Тракийско-Родопски регион).

Подотрасъл на говедовъдството е **биволовъдството**. Тези животни се отглеждат основно по поречието на Марица и главно в района на Първомай, като техният брой е около 12% от общият им брой в страната.

Наличната фуражна база е водещ фактор и за развитието на **свиневъдството** в региона. Този подотрасъл е застъпен основно в Пазарджишка област, но в с.Маноле /Пловдивска област/ се намира най-голямата свинеферма в страната до края на 80-те години. По брой на свинете регионът отстъпва значително на останалите региони в България, като една от причините е принадлежността към ислямската конфесия на по-голямата част от населението в Родопите.

На базата на богатата фуражна база в региона е развито и **птицевъдството**. Основните центрове на този животновъден подотрасъл са Първомай и Цалапица. По броя на птиците регионът е на последно място в страната.

Овцевъдството разполага също с богата фуражна база за своето развитие, главно в Родопите. По брой на овцете регионът е на предпоследно място пред Източния Тракийско-Родопски регион. В язовирите в Родопите е развито **рибовъдството**

, а повсеместно е застъпено **пчеларството**.

Във връзка със специфичния поминък на населението от Родопската част, в региона се намира основната част от мулетата и катърите в страната (около 27%).

3. Транспортната инфраструктура в региона е неравномерно развита под въздействието на различията в природните условия и стопанската усвоеност на отделните части от него. В тази връзка силно развит е а **втотранспортът**.

Общата дължина на автомобилните пътища в региона е 4442км /около 12% от страната/, от които 110км са автомагистрала. Над 81% от пътищата са от 3-ти и 4-ти клас или с ниско качество на пътната настилка. Основната част от тези пътища са в Родопската част на региона, където и гъстотата на пътната мрежа е значително по-ниска от средната за региона /327км/1000км

2

/ Автотранспортът е с особено голямо значение за южната част от региона, където той е единствен, с изключение на теснолинейката от Септември за Добринище.

Железопътният транспорт е ориентиран основно по долината на Марица и Задбалканските полета. Основните ж.п. центрове в региона са Пловдив, Пазарджик и Септември, откъдето е началото на теснолинейната ж.п. линия за Велинград-Разлог-Банско -Добринище. За развитието на този вид транспорт в бъдеще е необходимо да се оптимизира управлението му и неговата организация, както и да се поднови по-голямата част на подвижния състав.

В региона е развит и **въздушният транспорт**, като летището в Пловдив е резервно за полетите до София по външните линии.

В градовете Пловдив и Пазарджик е развит **тролейбусният транспорт** като допълващ на автотранспорта при вътрешноградските превози.

4. Туризмът е важен стопански отрасъл за региона. Той е развит на базата на значителни природни и антропогенни ресурси. Развити са почти всички видове туризъм, включително и т. н. "селски туризъм". Основният туристически център в региона е комплексът "Пампорово", който е специализиран в международен планински туризъм. В региона е силно развито и балнеолечението в Наречен, Девин, Хисаря и др. Центрове на познавателния туризъм са Пловдив, Панагюрище, Батак, Бачковският манастир и редица други исторически и с автентичен архитектурен облик селища в региона. Като цяло легловата туристическа база в региона отстъпва като количество единствено на Североизточния приморски и Югоизточния региони. Основният туристически център е град Пловдив, за което до голяма степен допринася и провеждането на пролетни и есенни панаири в града.

5. Развитието на останалите обслужващи отрасли и дейности в региона е в зависимост до голяма степен от състоянието на добивните и обработващи стопански отрасли,

концентрацията на население и развитието на туризма. Най-добре развито е **търговсото обслужване**.

По брой на търговските заведения регионът отстъпва единствено на Югозападния регион, а по обем на стокооборота на дребно той отстъпва на Югозападния и Североизточния приморски региони.

6. Добре развита е и **образователната инфраструктура** в региона. На неговата територия функционират 5 ВУЗ с около 3000 преподаватели и 25000 студенти, 6 колежа с над 400 преподаватели и 4000 учащи се и др.

7. Материалната база за развитието на духовната **култура** в региона също е представена от множество институции /8 театъра, 48 кина, 28 музеи, 464 читалища, 934 библиотеки и др./.

8. На висота /особено в град Пловдив/ е и **здравното обслужване**. Мрежата от здравни заведения е нерационално изградена в териториално отношение, като основната част е съсредоточена в централните и северни части в територията на региона. По обезпеченост с лекари и стоматолози той е на второ място след Югозападния регион.

VI. Място на региона в националния стопански комплекс.

Анализът на населението, селищната мрежа и стопанството в Западния Тракийско-Родопски регион доказват важното му място в Националния стопански комплекс. Специализиращи за региона са ХВП, машиностроенето, цветната металургия, текстилната промишленост, зеленчукопроизводството, овощарството и други дейности и производства. Регионът заема водещо място в страната по производство на дървен материал, памучни платове, зеленчуци и зеленчукови консерви и редица други важни производства.

На тази база са развити и връзките с останалите региони в страната и чужбина.

VII. Икономически връзки.

Поради различната стопанска специализация на южните и северните части от региона, най-изявени са вътрешнорегионалните икономически връзки.

Различната специализация в селското стопанство определя изявените връзки между Родопската част и Горно-Тракийската низина. Към Родопите се изпращат зърно, консерви и др., а обратно се доставят картофи и тютюн .

В подобна посока /север-юг/ се осъществяват и връзките, породени от различната специализация в промишлеността.

Външнорегионалните връзки се осъществяват основно с Югозападния и Източния Тракийско-Родопски региони. Те се основават на различията в стопанската специализация, изградеността на социалната инфраструктура и различията в пазарите. Значителна роля за поддържането на тези връзки играе и различната демографска ситуация в 3-те региона, което определя както потреблението, така и пазара на работната сила.

VIII. Териториално-административно деление и главни селища в региона.

Регионът обхваща в административно отношение 3 области /Пловдивска, Пазарджишка и Смолянска/ и 37 общини.

1. **Пловдивска област** разполага с по-голямата част от демографските и стопански ресурси в региона. Тя обхваща 5975,9км² или около 44% от територията и 60,7% от населението. В областта се произвеждат около 2/3 от промишлената продукция и над 60% от селскостопанската продукция в региона. Стопанството на областта има изявена специализация в промишлеността.

Естествен център на областта и региона е град **Пловдив** /342600ж./. Той се развива на мястото на старо тракийско селище /Пулпудева/, благодарение на благоприятното си

географско положение. В него се пресичат пътища от Северна и Южна България, както и такива от Централна Европа за Истанбул и Близкия Изток. Градът е център на международен ежегоден панаир. Той е университетски, туристически и културен център на Горно-тракийската низина. Същевременно Пловдив е и значителен индустриален център. В него се произвеждат разнообразни машини, храни, облекла и обувки. Тук се намира и една от свободните безмитни зони в България.

Асеновград е втори по големина в областта /52400ж./ и 3-ти в региона. Той е разположен на река Асеница /Чепеларска/. В близост до града са Асеновата крепост и Бачковският манастир. В града са развити машиностроенето, ХП, текстилната и ХВП.

Важен индустриален и туристически център в северната част на областта е **Карлово** /26200ж./. В града има редица машиностроителни и други индустриални предприятия, произвеждащи около 6% от промишлената продукция в региона.

Други по-големи градове в областта са **Раковски** /16500ж./, **Първомай** /16200ж./, **Стамболийски** /12900ж./, **Сопот** /11600ж./.

2. Пазарджишка област обхваща територия от 4458 км² или 32,6% от територията на региона и 26,6% от населението му. Стопанството ѝ е с изявена специализация в промишлеността, като промишлената продукция надвишава около 9 пъти стойността на селскостопанската продукция. Областта е специализирана в производството на акумулатори, запаметяващи устройства, текстилни изделия, килими и др. Областта дава около 25% от промишлената продукция в региона. Селското стопанство в областта е специализирано в отглеждането на зеленчуци, тютюн, плодове, грозде и др.

Център на областта е **Пазарджик** /78200ж./, като той е втори по големина град в региона. Географското му положение е подобно на това на град Пловдив, но той отстъпва по стопанска мощ. През последните 10 години населението на Пазарджик намалява, поради стопанската криза. В града има предприятия за акумулатори, каучукови изделия, текстил, консерви, мебели и др. В него се произвеждат около 16% от промишлената продукция в региона. Образователната му инфраструктура е представена от филиал на ПУ"Паисий Хилендарски", средно полицейско училище и др.

В града функционира и Институт по дървообработване.

Втори по стопанско значение град в областта е **Панагюрище** /20060ж./. В него са построени редица заводи за оптически и други прибори, за хавлии, килими, облекла. Градът е и център на познавателен туризъм като селище с богато историческо наследство. В близост до Панагюрище е развит рудодобива, добива на розово масло. В града се произвеждат около 2,5% от промишлената продукция на региона.

Велинград /25600ж./ е център на Родопската част на областта. В него работят предприятия за мебели, текстилни изделия, облекла и др., които дават около 1,8% от промишлената продукция в региона. Велинград е туристически център и изходен пункт на много туристически маршрути в Родопите.

Пещера /20100ж./ е център на производството на микробни препарати, обувки, мебели и др. В града се произвеждат около 2,5% от промишлената продукция в региона. В близост до Пещера се намират историческите селища **Батак** /4400ж./ и **Брацигово** /4900ж./, в които е развита основно дървообработващата промишленост.

В близост до Пазарджик е разположен град **Септември** /9300ж./. Той е център на винопроизводителен район и в него функционира завод за стоманени тръби. Селището е и гара по ж.п. линията от София за Пловдив, както и начална гара на теснолинейната ж.п. линия за Велинград-Разлог-Банско-Добринище.

Белово /4800ж./ е център на производството на малограмажна хартия и на винопроизводството.

3. **Смолянска област** има територия от 3231,9км² /23,6% от региона/ и в нея живеят 12,7% от жителите на региона. Стопанството ѝ е с изявена промишлена специализация. В нея се произвеждат около 8% от промишлената и 10% от селскостопанската продукция на региона.

Център на областта е град **Смолян** /32700ж./. В него работят предприятия от дървообработващата, текстилната, трикотажната, електротехническата, хранителната промишленост и машиностроенето. Градът е и туристически център, поради близостта си до Пампорово, Широка лъка, Рожен и други атрактивни за туристите селища и местности в Западни Родопи. В него функционират планетариум, филиали на ПУ и Варненския свободен университет. Единственият вид транспорт, развит в града и цялата област, е автомобилният, което затруднява връзките през зимата.

Други по-големи селища в областта са рударските центрове **Мадан** /8100ж./, **Рудозем** /4600ж./, **Златоград** /8600ж./, които губят бързо населението си, поради трудностите пред рудодобива. Като курортно селище се развива **Девин** /7650ж./, поради наличието на минерални извори.

Значително промишлено-курортно селище в областта е **Чепеларе** /6100ж./. В него са развити дървообработващата промишленост, производството на ски, тенис ракети и зимният туризъм.

IX. Проблеми и перспективи за развитие.

Западният Тракийско-Родопски регион има специфични проблеми, което се дължи на неговата специфика в природно, демографско и стопанско отношение. Подобни проблеми са рационалното използване на релефа, водните ресурси и почвено-климатичните условия в територията за развитието на енергетиката, селското стопанство, транспорта, туризма и другите стопански отрасли, което ще спомогне и за подобряването на демографската ситуация.

Важен проблем е и опазването на природната среда чрез ограничаването на дърводобива, рудодобива и други добивни отрасли и дейности. Това важи с особена сила за Родопската част от региона, където има и значително по-големи природни и антропогенни ресурси за развитие на туризма.

В крайна сметка решаването на тези и други проблеми ще доведе до по-бързото излизане на стопанството на региона от криза, което ще има и благоприятно отражение върху социалното му развитие.